

*І. М. Хмиров,
к. н. с., старший викладач кафедри наглядово-профілактичної діяльності, Національний
університет цивільного захисту України*

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

I. Khmyrov,
PhD in psychology, senior teacher of Department of monitoring and prevention activity,
National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

MECHANISMS OF STATE REGULATION OF EUROPEAN COOPERATION IN THE FIELD OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Визначено, що виведення рівня освіти України на рівень освіти розвинутих країн світу можливе лише шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних і організаційних засад. Це можливо за умови системного переходу від принципів галузевої політики до принципів створення освітньої інфраструктури суспільної трансформації. Установлено, що слід забезпечити реальну автономію ВНЗ, вироблення його власної стратегії розвитку та конкурентоспроможність, застосування міжнародних стандартів, створення високоякісних освітніх програм, упровадження системи оцінювання якості, вироблення ефективної економічної політики ВНЗ. Аргументовано формування нової парадигми, нових концептуальних підходів до вищої освіти. Основним і першочерговим фактором оптимізації державного регулювання освітньої сфери запропоновано вважати міжнародне співробітництво.

It is determined that bringing the level of education in Ukraine up to the level of education in the developed countries is possible only through the radical reform of its conceptual, structural and organizational basis. That could be possible under condition of consistent changeover from the principles of sectoral policy up to the principles of creating the educational infrastructure of public transformation. It is established that the real autonomy for the higher educational institution should be provided; there should be established their own strategy for development and competitiveness, the international standards must be provided, the high-quality educational programs must be created, the quality measurement system should be introduced and effective economic policy of the higher educational institution must be performed. We have provided the rationale for the formation of a new paradigm and new conceptual approaches to the higher education. The international cooperation has been suggested as a top-priority and basic factor for optimizing the state regulation of educational sphere.

*Ключові слова: державне регулювання, механізми, вища освіта, співробітництво.
Key words: state regulation, mechanisms, higher education, cooperation.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У нових соціально-економічних умовах освіта одержує високий статус, оскільки саме вона буде сприяти переходу до інформаційного суспільства й формування пріоритетів розвитку держави. В Україні необхідна модернізація системи механізмів державного управління освітою. Вона (модернізація) повинна передбачати впровадження інституту вимірювання й оцінювання результатів діяльності освітньої галузі, створюючи національну систему моніторингу якості освіти й забезпечуючи ефективність управлінських рішень та їх впливу на якість освіти. Усе це зумовлює актуальність теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз досліджень у сфері міжнародного співробітництва у сфері освіти й науки, а також механізмів його реалізації та державного управління досліджені в наукових роботах таких учених: Л. Антонової, В. Будкіна, В. Герасимчука, В. Гриньової, А. Гуржій, С. Домбровської, В. Євтушенка, О. Зінченка, Л. Івашової, В. Льчука, С. Кацури, М. Кравченка, А. Кобця, Р. Козаченка, С. Лукіни, Ю. Макогона, О. Попова, О. Поступної, Л. Радзієвської, В. Садкового, В. Сиченка, В. Ходикіної та ін. Не применшуючи надбань цих учених, можемо зазначити, що, з практичної точки зору, а також урахувавши вимоги часу, необхідним є визначення й обґрунтування шляхів створення системи моніторингу якості освіти в Україні й дослідження факторів і умов щодо забезпе-

чення ефективності управлінських рішень у сфері вищої освіти. Усе це й становить мету нашої статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одним із пріоритетних напрямів новаційного розвитку й удосконалення вищої освіти слід виокремити міжнародне співробітництво. Оскільки використання міжнародного досвіду надає можливість спрямувати зміст навчання, зусилля студента на формування базових знань і компетенцій з кожного предмета повинні підготувати його до життя в соціумі, забезпечити йому необхідний матеріальний добробут, сформувати творчий підхід, самостійність мислення, уміння застосувати вивчене в вищому навчальному закладі на практиці. При цьому варто виходити з того, що викладач є тим, у кого вчать, переймають знання. З огляду на це можна зазначити, що студент не той, кого навчають, а — хто сам навчається. Лише при такому розумінні організації процесу навчання можливо буде забезпечити "життєздатність" випускників, їх конкурентоспроможність як в Україні, так і на світовому ринку праці.

У сфері міжнародного освітньо-наукового співробітництва державне управління здійснюється за такими напрямками:

- кооперування держав щодо здійснення спільних досліджень у сфері науки та освіти;
- реалізація окремих науково-технічних проектів, які представляють взаємний інтерес;
- реалізація обміну технологіями;
- передача технологій від розвинених країн державам, що розвиваються;
- узгодження заходів у процесі підготовки і підвищення кваліфікації наукових кадрів;
- визнання іноземних документів у сфері міжнародного освітньо-наукового співробітництва;
- співпраця щодо захисту прав інтелектуальної власності, що містить вагомий й аутентичні результати наукових досліджень [1, с. 62—63].

Підгрунтя правового забезпечення, яке визначає особливості та напрями міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та освітньо-наукової співпраці є міжнародні договори. Вони здебільшого є рамковими, оскільки містять не вичерпний перелік зобов'язань держав-учасниць кооперації у цій сфері. Отже, освітньо-наукова діяльність є різновидом професійної творчості та прогнозованою сферою. Зважаючи на це й урахуовуючи тенденції у науці "Публічне управління та адміністрування", можемо стверджувати, що вона (зазначений вид співпраці) передбачає застосування методів правового адміністрування. У сфері міжнародного освітньо-наукового співробітництва діючими є такі міжнародно-правові норми:

- 1) положення, що встановлюють тематику (напрями) кооперації;
- 2) рівноправність держав під час користування досягненнями науково-технічного прогресу;
- 3) співпрацю з метою передачі освітніх і наукових технологій;
- 4) академічну мобільність тощо.

Держава, у т. ч. й Україна, повинна забезпечувати доступність вищої освіти в державних і комунальних (муніципальних) навчальних закладах на конкурентній ос-

нові, а також розвиток цієї освіти. Оскільки кожен має право на освіту, а також вільно брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. Угода про ввезення матеріалів, що відносяться до освіти, науки і культури 1950 року (Флорентійська угода) передбачає відмову держав-учасниць від справляння мита та інших зборів при ввезенні та вивезенні відповідних предметів (друковані книги, географічні та астрономічні карти, наукові прилади й апаратуру, моделі і макети для викладання). Держави повинні надавати ліцензії та засоби для ввезення на свою територію вищезазначених предметів, а саме:

- матеріалів, що призначені для публічних бібліотек та громадських установ, які розглядають питання освіти, наукових досліджень або культури;
- офіційних публікацій;
- книг і публікацій ООН та її спеціалізованих установ;
- публікацій у сфері розвитку туризму за межами країни ввезення;
- предметів для сліпих [1, с. 63].

Входження національної вищої школи в європейській освітній простір в умовах стрімкої інформатизації та глобалізації міжнародного середовища спонукає до підготовки фахівців з вищою освітою нової генерації, здатних ефективно працювати в різних сферах господарчого комплексу країни. Це вимагає істотного підйому рівня підготовки студентів на інноваційній основі шляхом проведення глибинних змін у системі їх навчання.

Приєднання України до європейського руху уніфікації освітньої системи ЄС повинно розглядатись не як прояв політичної волі, а як об'єктивний процес удосконалення національної системи освіти на основі узагальнення досвіду високоорганізованих і високорозвинутих країн, що складають ядро цього альянсу [там само]. Особливість цього етапу полягає у трансформації інституту освіти у відповідності з ринковими перетвореннями всієї системи соціально-економічних відносин і адаптацією системи освіти до ринкових умов, а також із об'єктивними змінами, що відбуваються у світовому масштабі у зв'язку з необхідністю приведення освіти у відповідність до вимог постіндустріального суспільства.

Ефективний освітній менеджмент дозволяє своєчасно реагувати на попит ринку, зокрема праці на окремі категорії працівників, а відтак, і затребуваності освітніх послуг і формування вхідних грошових потоків, а також забезпечення таких важливих операцій (регламентованих державою), як ліцензування спеціальностей, квотування обсягу підготовки спеціалістів, атестації спеціальностей і вузу в цілому.

В умовах, коли держава не може гарантувати зайнятність усього працездатного населення (в тому числі й такої його соціальної групи, як молоді спеціалісти), актуалізується проблема посилення взаємозв'язку і відповідальності держави щодо фахівця з точки зору забезпечення його ефективної зайнятості. Це висуває проблему посилення ролі держави в забезпеченні взаємозв'язку збалансованості між потребою на ринку праці в фахівцях з вищою освітою до обсягів підготовки цих фахівців в системі вищої освіти як пропозиції з орієнта-

цією на по вікове відтворення на цих сегментах ринкової економіки.

Система державного регулювання освітньої діяльності має досить складну структуру та повинна ґрунтуватися на принципах партнерства. Вона охоплює не тільки заходи (механізми) регулювання конкретних процесів, а й інструменти, тобто засоби регулювання, що використовуються окремими напрямами (складовими) економічної політики. Уся цілісна система регулювання спрямовується на реалізацію функцій життєдіяльності суспільства, які держава бере на себе. Тому система державного регулювання освітньої діяльності повинна будуватися за ієрархічним принципом, коли спочатку встановлюються функції системи, далі визначаються напрями проведення економічної політики, що спрямовуються на реалізацію цих функцій, потім здійснюється підбір інструментів втілення в життя цієї політики і, нарешті, розроблюються заходи регулювання конкретних процесів [3].

Регулювання умов освітньої діяльності здійснюється через державне замовлення, систему податків, надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій на розвиток перспективних напрямів освітньої діяльності; проведення виваженої кредитної політики; встановлення державних норм та стандартів; ліцензування; заходи регулювання обсягів державного фінансування, включаючи ринкові важелі. Реалізація ринкових важелів державного регулювання буде сприяти як пожвавленню освітньої діяльності в цілому, так і переходу до періоду інтенсивного нагромадження інтелектуального капіталу.

Виведення рівня освіти України на рівень освіти розвинутих країн світу можливий лише шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад [2]. Це можливо за умови системного переходу від принципів галузевої політики до принципів створення освітньої інфраструктури суспільної трансформації. Тобто слід забезпечити реальну автономію ВНЗ, вироблення його власної стратегії розвитку та конкурентоспроможність, широкий і гнучкий набір освітніх послуг, відкритий доступ до інформації про вищу освіту й освітній ринок, застосування міжнародних стандартів, створення навчальних планів та освітніх програм, запровадження системи оцінювання якості, об'єктивне ведення статистики, вироблення ефективної економічної політики на локальному рівні, представленого ВНЗ. Отже, необхідне формування нової парадигми, нових концептуальних підходів до вищої освіти є основним і першочерговим фактором оптимізації державного регулювання освітньої сфери є міжнародне співробітництво.

ВИСНОВКИ

Сьогодні міжнародна співпраця у сфері вищої освіти й технологій постійно розширюється. В умовах глобальної конкуренції необхідним є співпраця щодо інноваційних проектів в означеній сфері й просування їх результатів у межах транснаціональних освітньо-науково-виробничих зв'язків. Розвиток міжнародного наукового співробітництва є одним з головних пріоритетів державної політики України. Міжнародне освітньо-наукове співробітництво здійснюється в межах міждержавних угод.

Подальше реформування вищої освіти в Україні передбачає таке:

- розширення та комплексне вирішення завдань і вдосконалення системи вищої освіти;
- регулювання чисельності і спеціалізації закладів освіти;
- забезпечення структурних змін і розвитку недержавного сектору вищої освіти;
- запровадження інновацій управління і новітніх технологій;
- забезпечення автономії вищої освіти у межах державного управління;
- підвищення фахових вимог до викладачів; забезпечення умов для навчання впродовж усього життя;
- розширення творчих зв'язків із закордонними закладами вищої освіти;
- інтеграцію у європейський освітній простір;
- посилення науково-конструктивної взаємодії вузів і суб'єктів господарювання;
- запровадження чітких вимог і критеріїв щодо підвищення якості та ефективності системи вищої освіти.

Література:

1. Алієва П.І. Механізми управління розвитком міжнародного наукового співробітництва України / П.І. Алієва // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління, 2016. — Вип. 2 (5). — С. 62—66.
2. Борецька Н.О. Шляхи оптимізації стратегічних напрямів та механізмів державного регулювання ринку освітніх послуг в контексті створення європейського освітнього простору [Електронний ресурс] / Н.О. Борецька // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2011. — № 10. — Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=562>
3. Збірник нормативних документів щодо організації навчального процесу у ВНЗ проект / М-во освіти і науки України; [за заг. ред. В.Д. Шинкарука; уклад.: Л.О. Омеленович та ін.]. — К., 2008. — 199 с.

References:

1. Alieva, P.I. (2016), "Mechanisms of management of the development of scientific international cooperation of Ukraine", Visnik Natsional'nogo universiteta civil'nogo zahystu Ukrainy. Seria: Derrgavne upravlinnya, vol. 2 (5), pp. 62—66.
  2. Borets`ka, N.O. (2011), "Path optimization of strategic direction and mechanisms of public market regulation of educational services in the context of the European educational space", Dergavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvitok, [Online], vol. 10, available at: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=562> (Accessed 2 Dec 2016).
  3. Shinkaruk, V.D. and Omelenovich, L.O. (2008), Zbirnik normativnyh dokumentiv shchodo organizatsii navchal'nogo procesu u VNZ [Collection of regulations on the organization of educational process in higher education: project], Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 06.12.2016 р.*